

Teilhard má za to, že „vnitřní“ je zprvu (na nízké úrovni) neviditelné, potom se začíná projevovat, až konečně – postupně – převládá nad „vnějškem“ věcí (*Phén. hum.* 57).¹ To je po mém soudu chyba, která ostatně spočívá již ve ztotožnění „vnitřního“ s „vědomím“ (či spiritualitou). Bylo by totiž nepochopitelné, jak se nižší jednotky dostanou do pohybu na vyšší úroveň. Tento přechod, resp. okolnost, že se vyšší úroveň objeví, ukáže, znamená zviditelnění ne-li samotného vnitřního, tedy alespoň výsledků jeho „realizace“. Na druhé straně už tento přechod zcela elementární úrovně je dokladem převládání vnitřního nad vnějším. Naopak i na vyšší úrovni se mohou objevit organismy, které již po (statisíce a) miliony let vůbec nezměnily svou strukturu ani způsob svého života (tzv. konstantní typy – viz Heberer), tedy kde přestalo vnitřní převládat a kde vnější získalo naprostou převahu. Převládnutí vnitřního nemůže mít nikdy definitivní charakter: každé převládnutí má pouze aktuální charakter a jeho provedení, uskutečnění znamená zavedení nové setrvačnosti do dosavadního kontextu vnějších vztahů a struktur. Tam, kde vnitřní (vždy jen jednorázově) převládne, stává se vnějším, přechází ve vnější podobu. Proto v zásadě není pokroku ve vztahu vnitřního a vnějšího: pokrok je záležitostí čistě vnější, ale jeho silou, jeho stimulem, jeho *vis motrix*, jeho zdrojem je vnitřní. Subjektivno, duševno, vědomí je jen nejvyšší (zatím) úrovní vnějšího, tedy complexity. Je ovšem pravda, že účinnosti vnitřního s pokrokem, s vývojem přibývá. To však není důsledkem posílení mohutnosti vnitřního jako spíše lepším „zesilovacím“ aparátem vnějšího charakteru, jež představuje právě subjektivita. Ta ovšem skutečně vnějšně roste a postupně (v dějinách) nabývá převahy a snad se jednou stane přímým nástrojem vnitřního, jímž bude (snad) dosaženo maxima uplatnění subjektivity (skrže subjektivitu) v objektivním světě. (Je ovšem možné a pravděpodobné, že se najde ještě mocnější nástroj v intersubjektivní komunikaci, v nějaké kolektivní subjektivitě.)

12. 12. 62

¹ L. Hejdánek – P. Pokorný, Ježíš – víra – christologie, in: Theologická příloha Křesťanské revue, 1962, seš. 2 (příloha k č. 4), str. 45–53, zde str. 47; nověji in: L. Hejdánek, Filosofie a víra. Nepředmětlost v myšlení a ve skutečnosti II, Praha 1992, str. 9–25, zde str. 12. – Pozn. red.